

Сергій Миколайович ЗАСОБА

здобувач Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій

ORCID ID: 0000-0001-6358-921X

E-mail: Zasobasn@gmail.com

**ПОТОЧНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ**

Засоба, С. М. Поточний стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України [Текст] / Сергій Миколайович Засоба // Український журнал прикладної економіки. – 2020.– Том 5.– № 2.– С. 402-409. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Аграрний сектор є важливою стратегічною галуззю української національної економіки, яка забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність нашої держави. Сучасний агропромисловий комплекс є важливим сектором економіки України. Аграрний сектор формує продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та створює соціально-економічні умови сільського розвитку.

Метою статті є дослідження аналізу поточного стану та перспектив розвитку агропромислового комплексу України з урахуванням глобальних змін.

Результати. В статті охарактеризовано сучасний стан та особливості розвитку агропромислового комплексу України. Обґрунтовано значення сільського господарства для національної економіки. Проаналізовано тенденції сільського розвитку, зайнятості та безробіття населення, вплив на дані процеси внутрішніх і зовнішніх чинників. Розкрито проблеми матеріально-технічного, інвестиційного та фінансового забезпечення агропромислового комплексу. Визначено, що падіння показників агропромислового комплексу впливають і на переробну промисловість. Висвітлено передумови розвитку аграрного сектору України за умов становлення ринку та шляхи вирішення стратегічних задач щодо забезпечення продовольчої безпеки країни та конкурентоспроможності агропродовольчого комплексу на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Висновки. Запропоновано продовжувати вдосконалюватися механізми співфінансування основних економічних заходів та програм, спрямованих на розвиток сільського господарства, враховуючи вирішення національних проблем щодо формування єдиного економічного простору, вирівнювання умов життя сільського населення. Із стратегічних напрямів розвитку агропромислового комплексу має бути підтримка аграріїв з боку держави. Агропромисловий комплекс здатний більш ніж удвічі збільшити обсяг сільськогосподарського виробництва. Умовою ефективного розвитку агропромислового комплексу є забезпечення його адаптації до змін у зовнішньому середовищі, що можливо лише в рамках стратегічного підходу до його управління.

Ключові слова: агропромисловий комплекс України, аграрний сектор, сільське господарство, продовольча безпека, сільськогосподарське виробництво.

**CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL
COMPLEX OF UKRAINE**

Abstract

Introduction. *The agricultural sector is an important strategic sector of the Ukrainian national economy, which ensures food security and food independence of our state. The modern agro-industrial complex is an important sector of Ukraine's economy. The agricultural sector forms food and, within certain limits, economic, environmental and energy security, ensures the development of technologically related sectors of the national economy and creates socio-economic conditions for rural development.*

The purpose of article is a study of the analysis of the current state and prospects of development of the agro-industrial complex of Ukraine taking into account global changes.

Results. *The article describes the current state and features of the development of the agro-industrial complex of Ukraine. The importance of agriculture for the national economy is substantiated. Trends in rural development, employment and unemployment, the impact of internal and external factors on these processes are analyzed. The problems of material and technical, investment and financial support of the agro-industrial complex are revealed. It is determined that the decline in the agro-industrial complex also affects the processing industry. The preconditions for the development of the agricultural sector in Ukraine under the conditions of market formation and ways to solve strategic problems to ensure food security of the country and the competitiveness of the agri-food complex in domestic and foreign markets are highlighted.*

Conclusions. *It is proposed to continue to improve the mechanisms of co-financing of major economic measures and programs aimed at agricultural development, taking into account the solution of national problems in the formation of a single economic space, living conditions equalization of the rural population. One of the strategic directions of agro-industrial development should be the support of farmers by the state. The agro-industrial complex is able to double the volume of agricultural production. The condition for the effective development in the agro-industrial complex is to ensure its adaptation to changes in the external environment.*

Key words: *agro-industrial complex of Ukraine, agrarian sector, agriculture, food security, agricultural production.*

JEL classification: Q13

Вступ

Питання щодо розвитку агропромислового комплексу завжди мало надзвичайну важливість для кожної влади. «Вирішення завдань, що стоять перед сільським господарством країни, можливе тільки в руслі інноваційного розвитку галузі, зокрема підвищення ефективності й конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва» [1]. «Економічні та політичні реалії, що формуються під впливом процесу глобалізації, вимагають швидкої адаптації аграрного сектору економіки до світових стандартів. В Україні особливістю сучасного етапу розвитку агропромислового комплексу є перебування його в кризовому стані. Це проявляється у дестабілізації і спаді агропромислового виробництва, поглибленні диспропорції в ньому, величезній кількості низькорентабельних і збиткових підприємств, неврегульованості законодавства, зростанні споживчих цін і зниженні купівельної спроможності населення. У таких умовах реальною стає загроза продовольчій безпеці держави, що негативно впливає на національну безпеку в цілому» [2].

Проблеми розвитку аграрного виробництва та його ролі в системі євроінтеграційних пріоритетів приділено у наукових працях В. Борщевського,

В. Медведєва, Ю. Малько та інших. Основні питання, пов'язані з фінансовим забезпеченням діяльності аграрних підприємств, висвітлені у наукових працях В. Андрійчука, І. Вініченка, О. Гудзя, С. Ілляшенка. Вагомий внесок у вивчення особливостей розвитку вітчизняного АПК, його інвестиційної підтримки зробили А. Бабенко, Т. Мацибора, Л. Молдован та інші. Проблеми розвитку міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією за участі України знайшли відображення у роботах І. Крюкової, Т. Калини, С. Кулицького, О. Шубравської. Вплив Угоди про асоціацію України та ЄС на перспективи євроінтеграції у сільському господарстві досліджували такі вчені, як О. Дадак, Т. Гачек, К. Пугачова, О. Шеремет. Значний внесок також у розвиток сільського господарства своїми науковими працями зробили: О. Бородіна, П. Гайдуцький, О. Градова, В. Юрчишин, П. Сабчук, О. Садовник, Е. Чендлер. Виходячи з того, що ресурси аграрної галузі динамічні за характером, схильні до змін внаслідок впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, тому потребують подальшого дослідження та аналітичної оцінки з метою визначення пріоритетних напрямів його розвитку з урахуванням глобальних змін і локальної специфіки.

Мета та завдання статті

Мета дослідження полягає в аналізі поточного стану та перспектив розвитку агропромислового комплексу України з урахуванням глобальних змін.

Виклад основного матеріалу

«Агропромисловий комплекс України має складну структуру. Кожна з галузей АПК виконує свою роль у процесах відтворення економіки, але основою є сільськогосподарське виробництво» [3].

Україна має потужний аграрний потенціал, а «одним з основних факторів розвитку суб'єктів аграрного сектору є земля. Нині земельні ресурси України, на використанні яких формується близько 95% обсягу продовольчого фонду та 2/3 фонду товарів споживання, мають стати первинним фактором виробництва, фундаментом економічної системи держави. За попередніми оцінками фахівців, частка земельних ресурсів у складі продуктивних сил держави становить, в середньому, понад 40%» [4]. Саме це дозволило вітчизняному аграрному сектору стати провідним товаровиробником на світовому ринку. На Україну припадає «...майже третина запасів чорнозему та 27% орної землі в Європі (на одну особу в Україні – 0,68 га орної землі, тоді як у Європі цей показник становить у цілому 0,25 га, у т. ч. у Польщі – 0,30 га, Франції – 0,31 га). Фактичне використання ріллі (посівні площі + пар), згідно з даними офіційної статистики, становить 29,5 млн га. Таким чином, як мінімум 1,5 млн га родючих земель в Україні не беруть участь у виробництві аграрної продукції, або задіяні в тіньовому аграрному ринку» [5].

Сьогодні сільське господарство – майже єдина галузь в Україні, що демонструє стабільне зростання або незначне коливання, незважаючи на складну соціально-економічну ситуацію. За останні роки вона стала майже основним експортером та головним джерелом надходжень іноземної валюти в країну.

Україна має значні можливості для розвитку аграрного сектору, для перетворення його у високоефективний, експортоспроможний сектор економіки, здатний забезпечити продовольчу безпеку держави. Динаміка показників економічного розвитку галузі сільського господарства наведено (табл. 1).

Враховуючи значний потенціал щодо підвищення урожайності, Україна у майбутньому може претендувати на друге місце у світі (після США) за обсягом постачання основних продовольчих культур [5].

Показники зайнятості та безробіття посідають важливе місце серед багатьох показників. За даними офіційної статистики [7], «...якщо взяти показники 2018 р., чисельність сільського населення за 10 років скоротилася приблизно від 16% до 18%.

Рівень зайнятості сільського населення в 2019 р. становив 62,2%, міського – 68,2%. Загальна кількість зайнятих у сільському господарстві – 2,9 млн осіб. Рівень безробіття серед сільського населення України становить 10,9%, серед міського – 9%». Негативний приріст сільського населення є поширеним явищем у більшості регіонів України. Під впливом значного зниження народжуваності у сільській місцевості, скорочення чисельності постійних мешканців структура населення є несприятливою для відтворення, на що вказує переважання частки старіючого населення над молодим поколінням.

Таблиця 1. Динаміка розвитку галузі АПК, млн грн

Види/групи продукції/діяльності	2015	2016	2017	2018
Випуск рослинництва	397619	487127	522635	629226
Випуск тваринництва	134638	138458	172260	200935
Випуск сільськогосподарської продукції	532257	625585	694895	830161
Випуск сільськогосподарських послуг	8256	8455	8998	12764
Випуск продукції та послуг сільського господарства	540513	634040	703893	842925
Несільськогосподарська другорядна діяльність (невід'ємна)	3693	3751	3899	4662
Випуск сільського господарства	544206	637791	707792	847587
Проміжне споживання	311838	367396	414115	499916
Валова додана вартість	232368	270395	293677	347671
Споживання основного капіталу	14010	16315	23162	29369
Чиста додана вартість	218358	254080	270515	318302
Оплата праці найманих працівників	34038	39731	52810	71483
Інші податки на виробництво	3078	1934	2677	2862
Інші субсидії на виробництво	1732	1676	5841	3051
Факторний дохід	217012	253822	273679	318491
Чистий поточний прибуток/ змішаний дохід	182974	214091	220869	247008

Джерело: [6; 7]

«В сучасних реаліях функціонування економіки України спостерігається значна диспропорція попиту та пропозиції на споживчому ринку, а підприємства АПК змушені існувати в жорстких умовах невизначеності та постійно зростаючого ризику. В умовах сьогодення важливим елементом забезпечення сталого розвитку АПК України є вільний доступ до сільськогосподарських ринків» [8]. Вживання сільськогосподарських підприємств можливе за умов відповідності тенденціям розвитку конкурентного ринкового середовища, які диктують необхідність зростання продуктивності виробництва і якості продукції [9]. Основні показники діяльності підприємств, які задіяні у сільському господарстві (табл. 2).

«Матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств у частині основних засобів сформована в основному до початку 90-х років минулого століття. Вона не відповідала технологічним вимогам ні в кількісному, ні в якісному відношеннях. Зростання у вартісному виразі обсягів основних засобів у 90-х роках відбувалося за рахунок підвищення цін на діючі й нові засоби праці практично без введення додаткових виробничих потужностей. Проте поглиблення нееквівалентності обміну сільськогосподарської і промислової продукції викликало різкий спад інвестиційної активності, уповільнення оновлення основних засобів, зростання ступеня зносу, зниження технічного й технологічного рівнів виробництва. Як об'єкт оцінки, основні засоби сільськогосподарського призначення залежно від їх виду відносять до нерухомого і рухомого сільськогосподарського майна, а також їх можна оцінювати у складі цілісного майнового комплексу (агробізнесу)» [10].

Останнім часом «...проводяться масштабні реформи, проте, цей процес ускладнюється проявами кризових явищ, які створюють проблеми в діяльності підприємств та погіршують ефективність їх функціонування. Зважаючи на деякі позитивні тенденції, в економіці викликає цікавість дослідження технічного оснащення

АПК. Варто зазначити, що в Україні галузь машинобудування для агропромислового комплексу представлена підприємствами, науково-дослідними і проектно-конструкторськими установами» [11].

Таблиця 2. Аналіз діяльності підприємств, які задіяні у сільському господарстві

Показники	2015	2016	2017	2018	2019
Фінансовий результат до оподаткування, млн грн	101996,1	90122,1	68606,5	70770,2	90836,3
Підприємства, які одержали прибуток до оподаткування					
у % до загальної кількості	89,0	88,4	86,8	86,8	83,5
фінансовий результат, млн грн	127609,0	102788,8	88986,2	93549,5	115329,8
Підприємства, які одержали збиток до оподаткування					
у % до загальної кількості	11,0	11,6	13,2	13,2	16,5
фінансовий результат, млн грн	25612,9	12666,7	20379,7	22779,3	24493,5
Чистий прибуток (збиток), млн грн	101912,2	89816,3	68276,8	70461,8	90167,0
Підприємства, які одержали чистий прибуток					
у % до загальної кількості	88,9	88,4	86,7	86,7	83,4
фінансовий результат, млн грн	127525,5	102496,1	88676,3	93249,0	114666,4
Підприємства, які одержали чистий збиток					
у % до загальної кількості	11,1	11,6	13,3	13,3	16,6
фінансовий результат, млн грн	25613,3	12679,8	20399,5	22787,2	24499,4
Рівень рентабельності всієї діяльності, %	30,4	25,6	16,5	14,2	16,1
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	43,0	33,6	23,2	18,9	19,3
Кількість найманих працівників, тис. осіб	500,9	513,2	489,2	479,8	461,5

Джерело: [7]

Аналіз ринку сільськогосподарської техніки свідчить, що за останні роки виробництво мало тенденцію до скорочення. «Поточний стан сформовано через руйнування налагоджених зв'язків. Наприклад, ще декілька років тому потреби в комплектуючих для виробництва техніки вітчизняних аграріїв на 70% задовольнялися за рахунок імпорту комплектуючих з Росії. Лише 30% необхідних деталей вироблялося на території України. У подальшому склалася така ситуація, за якої аграрні підприємства знизили свій попит на сільськогосподарську продукцію вітчизняного виробництва через нестачу коштів. Таким чином, обсяги реалізації скоротилися через високу собівартість і паралельне падіння попиту на внутрішньому ринку» [12]. «Основні проблеми розвитку сучасного сільськогосподарського машинобудування напряму залежать від їх специфіки – всі вони досить тісно взаємопов'язані з нестабільним розвитком самого сектору вітчизняного АПК. Таким чином, сільськогосподарське машинобудування має пристосовуватися не тільки до інтересів і потреб аграріїв, а ще і до розроблених державних планів розвитку АПК в цілому» [13].

Наступною складовою економічного потенціалу сільськогосподарської галузі є фінансово-інвестиційний потенціал, базою якого є фінансові ресурси. Враховуючи ресурсомісткість та сезонність сільськогосподарського виробництва, фінансове забезпечення є важливим фактором зростання економічного потенціалу галузі. На сьогодні «...спостерігається негативна тенденція до зниження, як передбаченої бюджетом, так і фактично компенсованої вартості кредитування сільськогосподарського виробництва. Низький рівень обізнаності більшої частини сільськогосподарських виробників щодо умов отримання державної допомоги, складний механізм та непрозорість процедури одержання ресурсів стримує розвиток підприємств цієї галузі. Зменшення обсягів бюджетних призначень має наступні негативні наслідки для сільськогосподарських підприємств, а саме: зниження рівня техніко-технологічного оснащення господарської діяльності, зменшення обсягів виробництва через відсутність відповідного ресурсного забезпечення (зокрема поголів'я худоби), зниження родючості ґрунтів без внесення необхідного обсягу добрив» [14].

За останні п'ять років, аграрний сектор України постійно знаходився в стані злетів і падінь: 2014: ↑ 2,2%, 2015: ↓ 4,8%, 2016: ↑ 6,3% 2017: ↓ 2,2%, 2018: ↑ 8,1%. Щодо 2019 року можна зазначити, що: зростання досягнуто як у сегменті сільськогосподарських культур (↑ 1,3%), так і у сегменті тваринництва (↑ 0,5%); обсяги виробництва збільшилися у більшості (14 з 24) регіонів країни, включаючи Запорізьку (↑ 23,2%), Донецьку (↑ 17,3%), Луганську (↑ 10,7%) та Дніпропетровську (↑ 7,2%) області. В останні роки показники збору зернових і бобових культур 75,08 млн т з площі 15,28 млн га, що на 7,2% більше, ніж у 2018 році. Середня врожайність становила 49,1 ц з га. Великий урожай показує, що станом на 29 січня 2020 р. іноземним реципієнтам було відвантажено 35,7 млн т врожаю, що на 8,4 млн т більше, ніж на ту саму дату 2019 року, прогнозований експорт становить щонайменше 54 млн т. Україна стала третім за величиною експортером сільськогосподарської продукції до ЄС, експортуючи товари вартістю понад 7,2 млрд Євро на рік, поступаючись лише країнам США (12,3 млрд Євро) та Бразилії (11,7 млрд Євро), а попереду Китай, Аргентина та Туреччина. Україна увійшла до ТОП-5 країн світу за експортом курятини, поступаючись лише Бразилії, ЄС та Таїланду.

Крім того, падіння показників АПК впливають і на переробку промисловість. Якщо обсяг сільськогосподарського виробництва збільшився на 1,1%, то обсяг переробки продуктів харчування лише на 0,2%.

Аграрний сектор традиційно входить до другої половини списку за середньою заробітною платою. Галузь втрачає працівників, які їдуть працювати за кордон на ферми. Сільськогосподарська техніка потребує інновацій та модернізації, сільськогосподарська техніка зменшується (у 2019 році виробництво тракторів ↓ на 43,5%, плугів ↓ – на 16,5%, борони ↓ – на 13,7%, свердла ↓ – на 10,7%). Експерименти над галуззю, скорочення робочих місць понад 5 млн працівників, все це несумісне із стратегією процвітання. Український агропромисловий комплекс складає 10% ВВП країни та експорт 40% (у грошах) від загальної суми обсягу товару.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Із стратегічних напрямів розвитку агропромислового комплексу має бути підтримка аграріїв з боку держави. Агропромисловий комплекс, як один з найважливіших бюджетоутворюючих галузей економіки, здатний більш ніж удвічі збільшити обсяг сільськогосподарського виробництва. Умовою ефективного розвитку агропромислового комплексу є забезпечення його адаптації до змін у зовнішньому середовищі, що можливо лише в рамках стратегічного підходу до його управління. Потрібно продовжувати вдосконалювати механізми співфінансування основних економічних заходів та програм, спрямованих на розвиток сільського господарства, враховуючи вирішення національних проблем щодо формування єдиного економічного простору, вирівнювання умов життя сільського населення.

Список літератури

1. Амбросов В.Я. Ринок і стратегія розвитку сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2013. № 10. С. 72–79.
2. Руликівський В. Система показників оцінювання впливу агропромислового комплексу на ефективність забезпечення продовольчої безпеки держави. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. 2009. № 1. С. 114-121.
3. Іванюта В.Ф. Агропромисловий сектор як основа розвитку економіки сільських територій в умовах євроінтеграційних процесів. *Ефективна економіка*. 2016. URL: <http://www.economy.nauka.com>
4. Матвійчук О.Є., Варченко О.М. Характеристика економічних умов розвитку виробничої діяльності аграрних підприємств. *Економіка та управління АПК*. 2015.

-
- № 1. URL: <http://econommeneg.btsau.edu.ua/sites/default/files/visnyky/economika/matviychuk.pdf>
5. Россоха В.В. Економічний потенціал землі та проблеми його визначення в ринкових умовах господарювання. *Трансформація земельних відносин до ринкових умов*: зб. мат-ів одинадцятих річних зборів Всеукраїнського конгр. вчен. економістів-аграрників. Київ. К.: ННЦ ІАЕ, 2009. С. 135.
 6. Офіційний сайт Держкадастр України. URL: <https://land.gov.ua>
 7. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
 8. Кукель Г.С., Роледерс В.В., Семчук І.В. Оцінка зайнятості в сільському господарстві України. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. Вип. 1(75). С. 47-51.
 9. Абрамович І.А. Інноваційні інструменти комплексу маркетингу підприємств АПК. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки*. 2017. Вип. 27. Ч. 1. С. 107-110.
 10. Олійник О.В., Макогон В.В., Брік С.В. Проблеми оптимізації кредитного забезпечення операційних витрат сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2019. № 8. С. 50-58.
 11. Захарчук О.В. Оцінка сільськогосподарського майна: проблеми та перспективи дій. *Економіка АПК*. 2019. № 8. С. 59-69.
 12. Карачина Н.П., Вітюк А.В., Гребеньок І.В. Функціонування галузі сільськогосподарського машинобудування України та потенціал її розвитку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2014. Вип. 1 (42). С. 16-20.
 13. Макалюк І. В. Аналіз величини, структури та динаміки трансакційних витрат на машинобудівному підприємстві. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*: зб. наукових праць. Київ : ІВЦ Видавництво «Політехніка». 2013. Вип. 11. С. 276-282.
 14. Коротаєва Ю. Перспективи та проблеми машинобудування. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2012. Вип. 1 (6). С. 82 - 90.
 15. Манн Р.В., Плигач К.Д. Особливості ресурсного та резервного забезпечення економічного потенціалу сільськогосподарської галузі Черкаської області. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки*. 2018. Вип. 50. С. 23-32.

References

1. Ambrosov, V. Ya. (2013). «Market and development strategy of agricultural enterprises». *Економіка АПК*, vol. 10, pp. 72–79.
2. Rulykivsky, V. (2009). «The system of indicators for assessing the impact of the agro-industrial complex on the effectiveness of food security of the state». *Visnyk Natsional'noi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*, no. 1, pp. 114-121.
3. Ivanyuta, V.F. (2016). Ahropromyslovyy sektor yak osnova rozvytku ekonomiky silskykh terytoriy v umovakh yevrointehratsiynykh protsesiv. [The agro-industrial sector as a basis for the development of the rural economy in the context of European integration processes]. *Efektynna ekonomika*. [Effective economy]. (electronic journal). no. 5. Available at: <http://www.economy.nayka.com>
4. Matviychuk, O.E., Varchenko, O.M. (2015). «Characteristics of economic conditions for the development of production activities of agricultural enterprises». *Економіка та управління АПК*, no. 1. Available at: <http://econommeneg.btsau.edu.ua/sites/default/files/visnyky/economika/matviychuk.pdf>
5. Rossoha, V.V. (2009). «Economic potential of land and problems of its definition in market conditions». *Transformaciya zemelnih vidnosin do rinkovih umov* [Transformation of land

-
- relations to market conditions]. *Proceeding of the of the eleventh annual meeting of the All-Ukrainian Congress. scientist. agrarian economists. Kyiv*, pp. 135.
6. Official site of the State Cadastre of Ukraine. Available at: <https://land.gov.ua>
 7. Official site of the State Statistics Committee of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
 8. Kukel', H.S., Roleders, V.V., Semchuk, I.V. (2020). «Estimation of employment in agriculture of Ukraine». *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi*. Issue 1 (75), pp. 47-51.
 9. Abramovych, I.A. (2017). «Innovative tools of the marketing complex of agro-industrial enterprises». *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Serii: ekonomichni nauky*. Issue 27. Part 1, pp. 107-110.
 10. Olijnyk, O.V., Makohon, V.V., Brik, S.V. (2019). «Problems of optimization of credit provision of operating expenses of agricultural enterprises». *Ekonomika APK*, no. 8, pp. 50.
 11. Zakharchuk, O.V. (2019). «Valuation of agricultural property: problems and prospects». *Ekonomika APK*, no. 8, pp. 59-69.
 12. Karachyna, N.P., Vitiuk, A.V., Hreben'ok, I.V. (2014). «Functioning of the agricultural engineering industry of Ukraine and its development potential». *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Serii Ekonomika*. Issue 1 (42), pp. 16-20.
 13. Makaliuk, I. V. (2013). «Analysis of the magnitude, structure and dynamics of transaction costs in the machine-building enterprise». *Suchasni problemy ekonomiky i pidpriemnytstvo* [Modern problems of economics and entrepreneurship]. *Proceeding of scientific works*. Kyiv: IVTs Vydavnytstvo «Politekhnika». Issue 11, pp. 276-282.
 14. Korotaieva, Yu. (2012). «Prospects and problems of mechanical engineering». *Sotsial'no-ekonomichni problemy i derzhava*. Issue 1 (6), pp. 82-90.
 15. Mann, R.V., Plyhach K.D. (2018). «Features of resource and reserve provision of economic potential of agricultural sector of Cherkasy region». *Zbirnyk naukovykh prats' ChDTU. Serii: Ekonomichni nauky*. Issue 50, pp. 23-32.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2020 р.